

Az erdélyi magyarság a 20. században
Kisebbségtörténeti konferencia
Marosvásárhely
2025. május 23—24.

2025. május 23.

12:45 – 13:00 – Megnyitó

Maros-menti történetek I.

13:00 – 13:25 – Sárándi Tamás: Nemzetépítés, nemzeti közömbösség vagy „szórványtudat”?
Oktatáspolitikai folyamatok a marosi görögkatolikus esperességben a dualizmus időszakában

13:25 – 13:50 – Nagy Zsolt: Koha, Pityinger, Chwoika, Öllerer, Patek... – Bernády György
„idegen” műkertészei

13:50 – 14:15 – Fodor János: Bernády György a román nyelvű forrásokban

14:15 – 14:40 – Gáspárik Attila: Mennyire volt székely, a Székely Színház?

14:40 – 15:00 – Vita

15:00 – 15:10 – Szünet

Lokaliások I. – Mitől lesz sajátos egy közösség?

15:10 – 15:35 – Boér Hunor: A felvetés kérdőjelei – a kiegyezés utáni „székely” identitás(ok)
kutatásához

15:35 – 16:00 – Bárdi Nándor: Irodalmi házörzés és népművelés. Domokos Pál Péter
határtermelő és integrációs szerepei a két világháború között

16:00 – 16:25 – Bokor Zsuzsa: A Romániai Magyar Nők Központi Titkársága – kapcsolatok,
lehetőségek a nőpolitizálásban a két világháború között

16:25 – 16:50 – Floutier Jérémy: Leendő partner vagy pária? Az erdélyi magyar elit és a
kolozsvári francia konzulok kapcsolata a két világháború között

16:50 – 17:15 – Oláh Sándor: Új életformák, szerepek, folyamatok a 20. század első felében egy
székelyföldi régióban

17:15 – 17:35 – Vita

18:00 – 19:30 – Vacsora

19:30 – Beszélgetés a beszélgetésről. Gagy József és a Rostás Zoltán köteteinek bemutatója
(Antal Róbert István, Bárdi Nándor és a szerzők)

2025. május 24.

Maros-menti történetek II.

09:00 – 09:25 – Bartos Elekes Imre: Turnowsky Sándor szerepe a páneurópai mozgalomban
(1923-1929)

09:25 – 09:50 – Forró-Bathó Eszter: Reggelig tartó tánc vagy rongyos élet? Avagy
Marosvásárhely társasági életének változásai az impériumváltás időszakában (1918–1922)

09:50 – 10:15 – Kálmán Attila: Főnemesek Marosvásárhelyen a két világháború között (1920–1940)

10:15 – 10:40 – Gagy József: A RKP Maros megyei titkársági üléseinek anyaga, mint forrás

10:40 – 11:05 – Vita

11:05 – 11:15 – Szünet

Lokaliások II. – Mitől lesz sajátos egy község?

11:15 – 11:40 – Mihály János: A népviselet identitásmegőrző szerepe egy székelyföldi nagyközségben (Lövete)

11:40 – 12:05 – Gidó Csaba: „Megértés útján”. Ébert András sajátos értelmiségi életpályája a 20-ik század első felében

12:05 – 12:30 – Vajda András: Hősök, szimbólumok, történetek. Adaptációs technikák a 20 században egy Maros menti településen

12:30 – 12:55 – Vita

13:00 – 14:30 – Ebéd

Mitől lesz valaki ellenálló?

14:30 – 14:55 – Kiss Ágnes: A kisebbségi érdekérvényesítés repertoárja: a romániai magyar elit informális politikai gyakorlatai a Ceaușescu-korszakban

14:55 – 15:20 – Pál János: A hatalom és erkölcs szorításában. Unitárius egyházi tisztviselők életstratégiái a kommunista Romániában

15:20 – 15:45 – Jánosi Csongor: A vallás, mint kulturális ellenállás. A gyülekezetekbe visszahúzódó építkezés perspektívája Dobri János és Fülöp G. Dénes református lelkészek esetében

15:45 – 16:10 – Novák Csaba Zoltán: Szigorúan ellenőrzött vidékek. Maros megyei falvak biztonságpolitikai átvilágítása a hatvanas évek második felében

16:10 – 16:30 – Vita

16:30 – 16:45 – Szünet

Háborús időkben

16:45 – 17:10 – L. Balogh Béni: Petru Groza és a magyarok 1940–1944 között

17:10 – 17:35 – Magyarosi Sándor: Székely katonák második világháborús élményei és a csataleírás műfaja

17:35 – 18:00 – Nagy József: Vereségből győzelem. Székelyföldi második világháborús veteránok narratívái 1944-ről

18:00 – 18:25 – Benkő Levente: Zűrzavaros őszi napok. Az Erdélyi Református Egyházkerület észak-erdélyi gyülekezetei 1944-1945-ben

18:25 – 18:50 – Papp Annamária: „Füst, por, tűz, pokoli zaj uralta a várost...”. Az 1944. őszi frontátvonulás Kolozsváron a ferencrendi források tükrében

18:50 – 19:00 – Vita

19:00 – 23:00 – Vacsora

A konferencia szervezői és támogatói:

Maros Megyei Múzeum, Marosvásárhely
MTA Kolozsvári Akadémiai Bizottság, Kolozsvár
Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Kolozsvár
HUN-REN TK Kisebbségkutató Intézet, Budapest

A konferencia helyszíne:

Maros Megyei Múzeum várbeli épülete (str. Avram Iancu utca nr. 2/marosvásárhelyi vár)

A konferencia előadásainak előzetes összefoglalói:

Bárdi Nándor: Irodalmi házörzés és népművelés. Domokos Pál Péter határtermelő és integrációs szerepei a két világháború között

Az előadás – Domokos Pál Péter saját maga alakította élettörténeti elbeszélése mögé nézve – azokat a helyzeteket veszi sorra, ahol a népi kultúra radikális védelmezője, felfedezője, adaptálója más közösségi elképzelésekkel találta szembe magát: Csíki Néplap, múzeumszervezés, Ezer Székely Leány napja, Méliusz-vers ügye, az erdélyi dalkultúra megújítása, csángó sorskérdések, erdélyi népművelési mozgalmak.

Bartos-Elekes Imre: Turnowsky Sándor szerepe a páneurópai mozgalomban (1923–1929)

Az első világháborúban megrendült Európa hagyományos vezető szerepe a világpolitika színpadán. Az Amerikai Egyesült Államok növekvő gazdasági súlya, a bolsevik (orosz) fenyegetés veszélye és a nacionalista politikai mozgalmak felemelkedése komoly kihívással szembesítette az európai kontinenst. 1923-ban Richard Coudenhove-Kalergi *Páneurópa* című művében amellet érvelt, hogy a fent említett veszélyekkel szemben az európai országok csak akkor védekezhetnek sikeresen, ha lépéseket tesznek a politika és gazdasági integráció megvalósítására.

A páneurópai eszme a két világháború közötti romániai magyar értelmiség körében sem maradt visszhangtalanul: a *Magyar Kisebbségben* és a *Korunkban* publikáló írók, költők és újságírók egy csoportja abban reménykedett, hogy egy egységes Európában a határok elveszítik jelentőségüket, és így a kisebbségi kérdésre is méltányos válasz érkezhethet.

Jelen előadásomban a romániai magyar páneurópai mozgalom egyik képviselőjének pályafutását ismertetem: Turnowsky Sándorét (1889–1958). Marosvásárhely egyik megbecsült középosztálybeli zsidó családjában látta meg a napvilágot, tanulmányait a helyi református kollégiumban végezte. 1907-től Budapesten jogot tanult, itt ismerkedett meg a polgári radikális értelmiséggel. 1918-tól visszatért szülővárosába, majd az 1920-as években Ligeti Ernő mellett vezető szerepet vállalt a páneurópai mozgalom helyi, romániai, erdélyi szervezetének kiépítésében. Jelen előadásomban a fent említett életútnak ezt a szakaszát ismertetem: mi volt Turnowsky szerepe az erdélyi páneurópai mozgalom helyi szervezetének felépítésében? Milyen érveket sorakoztatott fel az európai integráció mellett, illetve 1929-től miért fordult szembe a mozgalommal? Van-e emlékezete a Turnowsky családnak ma Marosvásárhelyen, és ha igen, milyen? Előadásomban ezekre és hasonló kérdésekre keresem a választ.

Benkő Levente: Zúrzavaros őszi napok. Az Erdélyi Református Egyházkerület észak-erdélyi gyülekezetei 1944–1945-ben

Előadásomban az Erdélyi Református Egyházkerület gyülekezetei által az 1944 őszen, a frontátvonulás idején, valamint az azt követő hónapokban elszenvedett személyi és anyagi veszteségeket vizsgálom. Azt mutatom be, hogy az egyházi forrásokban milyen nyomai maradtak

fenn ennek a zűrzavaros időszaknak, a korabeli irathagyóknak mennyire sikerült dokumentálni a történéseket.

Boér Hunor: A felvetés kérdőjelei – a kiegyezés utáni „székely” identitás(ok) kutatásához

Bányai János és Máthé János 1954–1969-es levelezése a térségbeli kommunista konszolidáció korának forrása. Bányai az erdélyi magyar szellemi elit tagja, mérnök, tanár, szervező. Máthé magyarhermányi gazdálkodó–írástudó, helyi leader, aki a közösségiidentitás-folyamatokban fő közvetítő oktatási és egyházi intézményrendszerektől függetlenül ír falumonográfiát. Nagypám Máthé falusfele, a Székely Nemzeti Múzeumot is segítő középgazda, de gyerekkoromból nem emlékszem „székely” tartalmakra. Tőszomszédjának unokája ma sepsiszentgyörgyi tőszomszédom, nagyobb helyi vállalkozó, aki odaköltözésekor azonnal székelykaput állított az állambiztonsági hivattal szemben, ahol az urbanisztikailag is tilos. A tanulmányozott közösségiidentitás-forma a nemzetek, tehát a politikai társadalom sajátja, és 1954–1969-ben a családok még pontosan számontartják a százegynéhány évvel korábban feladott/felszámolt rendi hovátartozásukat. Ha a korábban rendi kiváltságú közösségek Magyarországon az össznépesség kevesebb mint 6%-át tették ki, Székelyföld sűrű szövésű, viszonylag homogén társadalmának viszont több mint a 60%-át, elegendő lesz-e vajon a székely identitás kutatására egy olyan szintű elmélyítés, mint Csanád vármegyében?

Bokor Zsuzsa: A Romániai Magyar Nők Központi Titkársága – kapcsolatok, lehetőségek a nőpolitizálásban a két világháború között

Előadásomban a két világháború közötti erdélyi magyar nőszervezetek tevékenységére fókuszálok, pontosabban a Romániai Magyar Kisebbségi Nők Központi Titkársága (RMKNKT) nevű ernyőszervezetet mutatom be, amely 1925-től az összes magyar nőszervezet tevékenységét irányította.

A RMKNKT és az ezt alkotó több mint száz kisebb-nagyobb női szervezet – bár a háború előtti jótékonyági és patronázsakciót folytató szervezetek, illetve vallásos nőegyletek munkáját vitte tovább – új szerepeket is vállalt a kisebbség, az oktatás, a kultúra és a nyelv megőrzését illetően, a nők politikai szférában való szereplését és felelősségét hangsúlyozva.

A RMKNKT célkitűzései és tevékenysége, a megalakulást megelőző bukaresti „kisebbségi női konferencia”, a más romániai és nemzetközi szervezetekkel való kapcsolattartás elemzése új perspektívákat villant meg az erdélyi kisebbségtörténeti elemzésben. Arra keresem a választ, hogy miként váltak szociális problémák etnikai problémákká, hogyan született meg a *kisebbségi nő* fogalma és milyen érdekek alakították, miért nem működött a román–magyar „női dialógus”, illetve a magyar nőszervezetek kizárása a nemzetközi mozgalmakból milyen irányba vitte el a női politizálást ebben az időszakban.

Floutier Jérémy: Leendő partner vagy pária? Az erdélyi magyar elit és a kolozsvári francia konzulok kapcsolata a két világháború között

Az első világháborút követő politikai és stratégiai átalakulások jelentősen megnövelték Franciaország befolyását Közép- és Kelet-Európában. Párizst két fő cél vezérelte befolyási övezetének kialakításában: egyrészt Németország keleti újjáéledésének megakadályozása, másrészt a bolsevizmus nyugati terjedésének megfékezése, az úgynevezett „egészségügyi övezet” (*cordon sanitaire*) révén. E célok elérése érdekében Franciaország arra törekedett, hogy átvegye a térségben azt a gazdasági és kulturális szerepet, amelyet korábban Németország és az Osztrák–Magyar Monarchia töltött be. E stratégia sarokkövét Románia jelentette, amit jól példáz a francia konzulátus 1920-as kolozsvári megnyitása.

Noha a Magyar Királyságtól elcsatolt területeken a románság élt többségben, a kisebbségek – elsősorban a magyarok és a németek – együttesen a lakosság mintegy 40%-át tették ki. Hagyományosan vezető szerepet játszottak a gazdasági és értelmiségi életben, illetve döntő többségben éltek a városi közegben, mint Kolozsváron, amely vitathatatlanul magyar többségű maradt a két világháború közötti időszakban.

A nemrég lezárult és mély traumát okozó háború egykori hadviselő feleként, valamint a versailles-i rendszer megkérdőjelezőjeként a magyarság várhatóan ellenszenvet váltott ki a franciákból. Ennek ellenére – jelentősége és Románia stabilitása okán – a francia konzulok érdeklődést mutattak a magyar közösség iránt. Hasonlóképpen, a békeszerződések egyik fő kárvallottjaként, a kisebbségi sorba került magyarságtól elzárkózást vagy ellenséges hozzáállást lehetett volna várni. A valóságban azonban képviselői védelmet és ellensúlyt kerestek Franciaországban, a térség újdonsült, ám rövid életű nagyhatalmában.

Jelen előadás célja, hogy a kolozsvári francia konzulátus iratanyaga alapján vizsgálja meg a romániai magyarság kulturális, gazdasági és politikai elitjének kapcsolatát a francia diplomátákkal. A vizsgálat négy fő kérdésre összpontosít: túl a mindennapi érintkezésen, hogyan illeszkedett be e kapcsolat Franciaország közép- és kelet-európai politikájába, és miként tükrözte annak ambícióit? Hogyan változott a kapcsolat a két évtized során, és milyen célokat szolgált mindkét fél számára?

Fodor János: Bernády György a román nyelvű forrásokban

Bernády György a XX. század első felének egyik meghatározó politikusa volt. Életében (1864–1938) számos politikai funkciót töltött be úgy regionális (polgármester, főispán), mint országos szinten (országgyűlési képviselő, székelyföldi fejlesztésekért felelős miniszteri biztos), úgy a dualizmus, mint a két világháború közötti aktív időszakában. A jelen előadás az eddigi Bernády-kutatások egyik hiányosságát kívánja pótolni: összegyűjteni a tevékenységéről szóló román nyelvű történeti forrásokat egy olyan Bernády-kép konstruálásához, amelyet ezek közvetítettek az első sorban román nyelven tájékozódó közönség felé. Ezek vizsgálata alapján megállapítható, hogy a négy jól elkülöníthető történeti korszakban Bernády román nyelvű forrásokban való megjelenése más-más funkciót töltött be.

Forró-Bathó Eszter: Reggelig tartó tánc vagy rongyos élet? Avagy Marosvásárhely társasági életének változásai az impériumváltás időszakában (1918–1922)

A jelenlegi kutatás célja képet adni arról, hogy milyen különbségek és hasonlóságok jelennek meg az impériumváltás négy évében: Erdély Romániához való csatolása mennyire erősítette vagy gyengítette Marosvásárhely közösségi életét, a megváltozott politikai rendszer milyen kihatással volt a színházi előadásokra, a bálókra és a jótékonysági eseményekre.

A kutatás három korabeli, reprezentatív helyi lap cikkeire korlátozódik (Erdélyi Társaság, Székelyföld, Székely Napló).

A kutatás során kategorizálásra kerülnek a különböző társasági események, azon személyiségek bemutatásával, akik szerepet vállaltak ezek megszervezésében és vállalták, hogy előremozdítják Marosvásárhely társasági életét az impériumváltás időszakában is.

Gagy József: A RKP Maros megyei titkársági üléseinek anyaga mint forrás

Egy hosszabb ideje tartó, egy község öt településére koncentrált kutatás kiegészítő munkája során volt alkalmam tájékozódni az RKP Maros megyei bizottságának anyagaiban (plenárisok, bíróülések, titkársági ülések, szekciók, pártkollégium stb. iratai, 1968–1988). Szeretném bemutatni

1. a titkársági ülések anyagainak megőrzött rendszerét,
2. a hatalomgyakorlásnak az iratokból kiolvasható módozatait, kiemelt példákkal illusztrálva a hatáskörök gyakorlását,
3. és természetesen bemutatnám meglátásaimat az eddig nem kutatott forrásforma felhasználási lehetőségeiről.

Gáspárik Attila: Mennyire volt székely a Székely Színház?

Erdélyt minden szempontból meggyötörte a háború. Rengeteg a halálos áldozat, ezeket visznek el a háború után a Szovjetunióba kényszermunkára. Erdély hova fog tartozni? Mindeközben Marosvásárhelyen, bukaresti segédlettel magyar nyelvű színházat alapítanak. 1946 tavaszán indul az első marosvásárhelyi állandó színház, ami a mai emlékezetben Székely Színházként él. Az intézménynek hatalmas szerepe van a romániai magyar identitás alakításában, a magyar nyelv megőrzésében, fejlesztésében, a nemzeti irodalom megőrzésében, a magyar drámairodalom kibontakozásában. A szocializmusba forduló hatalom mást akart, talán a színház vezetése is.

Gidó Csaba: „Megértés útján”. Ébert András sajátos értelmiségi életpályája a 20-ik század első felében

A 20-ik század első felében talán kevesen mondhatnak magukénak olyan fordulatos életpályát, mint Ébert András, aki katolikus plébánosból unitárius lelkész lett. Az impériumváltáskor elsők között kereste a kapcsolatot a berendezkedő román államhatalommal. Kizárták az unitárius egyházból, így újságíró, majd középiskolai tanár lett Székelyudvarhelyen. Élete végén ismét aktív tagja lett az unitárius egyháznak, a székelyudvarhelyi egyházközség presbitereként tevékenykedett.

Jánosi Csongor: A vallás mint kulturális ellenállás. A gyülekezetbe visszahúzódó építkezés perspektívája Dobri János és Fülöp G. Dénes református lelkészek esetében

A romániai államszocialista rendszerben azok a bizalmi csomóponttá vált külföldön is hiteles egyházi személyiségek biztosították a hitélet továbbadásának helyi formáit, akik az egykori belmissziós és ifjúsági mozgalmak, egyesületek, gazdag missziós-pasztorációs tapasztalatait, kapcsolati hálóját és a vallásgyakorlás tágítására irányuló törekvéseket az 1949. évi egyházi kényszeregyezmény jelentette legális keretbe igyekeztek beszuszakolni. Ezt a legális keretet és terepet a mindennapi gyakorlatban a gyülekezetek jelentették. Tulajdonképpen a párt politikáját kiszolgáló egyházi vezetéssel szembeni bizalmi válságnak az eredményeként fogalmazódott meg a gyülekezetbe visszahúzódó építkezés perspektívája. Ezt az ifjúságnevelés területén lehet leginkább megragadni, és bemutatását lehetővé teszik a Kolozsvár–Kerekdombi Dobri János és a marosvásárhelyi vártemplomi Fülöp G. Dénes lelkészek román titkosszolgálati iratai is.

Az egyház régi-új eszközeinek – vasárnapi iskolák, gyermekmissziói munkák, ifjúsági bibliaórák – felhasználása vallási ellenállás, a fiatal generációkért vívott küzdelem, mely a hatvanas évekre kialakuló egyházpolitikai helyzethez való kényszerű alkalmazkodáson túl, egyben az iskolai vallásoktatás minden gyakorlati formájával kalkuláló útkeresés is. Különösen fontos volt a családlátogatás, szeretetvendégség, teadélután, amikor a pap feltűnés nélkül foglalkozhatott a gyermekkel. Az összejövetelek célja a vallási nevelés mind a szülő, mind a gyermek részére. Református szempontból a gyülekezeti munkán volt a hangsúly, határait a pártállam garantálta egyezmény nagyon szűk kereteinek maximális kitöltésével kellett elérni. A gyakorló lelkészek ezt az egyezményt fordították visszájára, és ugyanezzel legitimálták tevékenységüket is.

Kálmán Attila: Főnemesek Marosvásárhelyen a két világháború között (1920–1940)

A trianoni békeszerződést és az 1921-es földreformot követően több főnemesi család kényszerült arra, hogy elhagyja Erdély területét. Akik maradtak, sok esetben képtelenek voltak a megváltozott gazdasági helyzetük miatt fenntartani városi ingatlanjaikat, ezért a vidéki kastélyaikat vagy kúriáikat részesítették előnyben. A Marosvásárhelyen vagy közvetlen szomszédságában birtokkal rendelkező főnemesek politikai mozgástere a megváltozott helyzetnek köszönhetően összeszűkült, ezért főleg a város kulturális életében tartották meg vezető szerepüket. Továbbra is

biztosították az olyan szervezetek működését (és ezek eseményeinek a megszervezését), mint a Marosvásárhelyi Jótékony Nőegylet vagy a Kemény Zsigmond Társaság. Az egyházi szervezetek és az azok által fenntartott tanintézmények Igazgatótanácsának a tagjai között is megtalálhatjuk neveiket, habár a földreformot követően a támogatások mértéke csökkenő tendenciát mutatott. Gazdasági téren a főnemesség képviselői ott voltak a különböző ipari vagy pénzügyi létesítményeket fenntartó részvénytársaságok igazgatótanácsainak alapítói vagy tagjai között.

Kiss Ágnes: A kisebbségi érdekérvényesítés repertoárja: a romániai magyar elit informális politikai gyakorlatai a Ceaușescu-korszakban

Kutatásomban azokat az érdekérvényesítési formákat azonosítom és elemzem, amelyek a romániai magyar kulturális elit és egyes magyar származású pártkáderek által működtetett informális érdekképviseleti rend részét képezték. Forrásként egodokumentumokat, valamint román és magyar állambiztonsági iratokat használok. A vizsgált tevékenységek a magánélet és nyilvánosság különféle színterein zajlottak, és sajátos módon célozták a romániai magyar közösséget, a román, illetve magyar hatóságokat.

L. Balogh Béni: Petru Groza és a magyarok 1940–1944 között

Előadásomban elsősorban arra a kérdésre keresem a választ, hogy miként viszonyult Groza a második bécsi döntéshez, az ezt követő négy évben pedig milyen személyes kapcsolatokat ápolt a dél-erdélyi, valamint az észak-erdélyi magyarokkal. Melyek voltak igen gyakori észak-erdélyi látogatásai céljai, kikkel találkozott Észak-Erdélyben, milyen közvetítő szerepet töltött be a határ mindkét oldalán tevékenykedő illegális kommunista mozgalomban.

Magyarosi Sándor: Székely katonák második világháborús élményei és a csataleírás műfaja

John Keegan *A csata arca* című nagy hatású munkájában részletesen foglalkozik azzal, hogy a hadtörténetészek hogyan viszonyulnak a csatához mint történeti jelenséghez, valamint azzal is, hogy e jelenséget hogyan jelenítik meg saját munkáikban. Előadásomban egyrészt azt kívánom röviden áttekinteni, hogyan jelenik meg a csata – ezen belül pedig az egyes katonák erre vonatkozó tapasztalata – a második világháborúval foglalkozó magyar hadtörténetírásban, másrészt pedig kitérek arra is, milyen forrásokból és mit tudhatunk meg a 27. Székely Könnyűhadosztály katonái által 1944-ben vívott összecsapásokról.

Mihály János: A népviselet identitásmegőrző szerepe egy székelyföldi nagyközségben (Lövéte)

A Kis-Homoród menti sajátos viselettel rendelkező Lövétére (Hargita megye) a szakma (Haáz Ferenc Rezső rajztanár, múzeumalapító és etnográfus, Kováts István fotográfus) már a két világháború között felfigyelt. Ebben a székely nagyközségben napjainkban is számos olyan ünnepi

alkalom van az év során, amelyeken a résztvevők viseletben jelennek meg, tehát a „székely ruha” a lokális identitás szerves részét képezi, s napjainkban befolyásolja a helyi mentalitást. A szerző előadásában a viselet és a közösségi identitás viszonyát, a viselet identitásmegőrző szerepét járja körül.

Nagy József: Vereségből győzelem. Székelyföldi második világháborús veteránok narratívái 1944-ről

A második világháború idején a Székely Határvédelmi Erők legénységi állománya különböző korú honvédekből tevődött össze. 1945 után minden generáció, aki részt vett a világháborúban, kialakította saját csoportnarratíváját a vérzivataros eseményekről. Összetartozástudatuk, amely a kiképzés idején kialakított csoportkohézió eredménye volt, tovább erősödött a zárt falu- és kisvárosi közösségekben, hiszen együtt szolgáltak a helyben megszervezett alakulatokban. Az állandó történetmesélés szimbolikus ellenállásként is felfogható az 1948 utáni diktatúrával szemben, így az identitásképző funkcióval bírt a helyi közösségek számára. E rendkívüli történetek megismerése által az utódok nem a világháború valóságával találkoztak, hanem egy olyan narratívával, amely a helyi közösség identitását tükrözte és formálta.

Nagy Zsolt: Koha, Pityinger, Chwoika, Öllerer, Patek... – Bernády György „idegen” műkertészei

1902-ben Bernády Györgyöt Marosvásárhely polgármesterévé választották. Programjában nagy városátalakítási, parkosítási terveket is előirányozott, s ez – megrendelések, munkák reményében – vonzotta a korszak „idegen” műkertész szakembereit is. A városi virágkertetészet fejlődésében a valódi változást az újabb, 1926-tól kezdődő második Bernády-korszak hozta el. A századfordulón és a 20. század elején műkertész alatt olyan dísznövények termesztésével, kereskedelmével hivatásszerűen foglalkozó kertész szakembert értettek, aki esetenként területrendezéssel, parkosítással, kertkialakítással, -fenntartással, virágkötészettel, illetve társasági események helyszíneinek dekorálásával és egyébekkel is foglalkozott, nemesítési munkát végzett, szakmai tanácsadást nyújtott, így szolgálva ki a városi polgárok egyre növekvő virág- és dísznövényigényeit. Marosvásárhelyen különösen a Bernády-korszakban tűnik fel több „külföldi”, „idegen” műkertész neve a forrásokban. Az előadás a Maros menti város példáján keresztül azt vizsgálja, mennyire volt általános még a 20. század elején Erdélyben és Magyarországon az osztrák, cseh-morva és egyéb nemzetiségű szakemberek városi alkalmazása, mik ennek az okai, s az „idegen” műkertész családok milyen hatást gyakorolhattak a helyi magyar társadalomra.

Novák Csaba Zoltán: Szigorúan ellenőrzött vidékek. Maros megyei falvak biztonságpolitikai átvilágítása a hatvanas évek második felében

1969-ben Romániában a vidéki települések biztonságpolitikai felügyeletét áthelyezték a Milícia hatáskörébe. Ennek következtében sor került az ún. községi nyilvántartási dossziék leltározására és az iratok a Securitatétól átkerültek a Milícia nyilvántartásába. Előadásunkban

Maros megyei községek, falvak dossziéit elemezzük. A települések között egyaránt szerepelnek román vagy magyar többségűek, illetve etnikailag vegyes lakosságú települések. Ezek a dossziék falvakra lebontva tartalmazzák a Securitate által elvégzett biztonságpolitikai munkára vonatkozó adatokat: ügynökhálózat, állambiztonsági szempontból veszélyesnek tartott csoportok, személyek névsora, biztonságpolitikai kategóriák. A dossziék anyagai egyfajta röntgenképet, betekintést mutatnak a titkosszolgálatok munkájába, szempontrendszerébe, a romániai vidékre vonatkozó általános biztonságpolitikai munkára. Ugyanakkor a Maros megyei lakosság etnikai megoszlásából kiindulva ezen iratok az országnak a magyar közösséggel szembeni biztonságpolitikájáról is tartalmaznak releváns információkat. Olyan kérdésekre adhatnak választ, mint: milyen különbségeket figyelhetünk meg a román és a magyar falvak biztonságpolitikai felügyelete között, milyen mértékben jelenik meg a nacionalizmus, a revizionizmus kérdése a magyarok esetében, mekkora az ügynökhálózat, milyen biztonságpolitikai kategóriák dominálnak az adott településeken stb.

Oláh Sándor: Új életformák, szerepek, folyamatok a 20. század első felében egy székelyföldi régióban

Ha komolyan gondoljuk a jelenkortörténeti társadalmi folyamatok rekonstrukciós munkáját a Székelyföld esetében, figyelemre érdemes a kisvárosi, vidéki kispolgárok, kisvállalkozók társadalmi típusának (csoportjának?) születése, formálódása, a döntően agrártársadalom kebelében születő új életformák, új tevékenységek, gazdasági szerepek elterjedése. A 20. század elejétől lassan beinduló társadalmi folyamatot 1945 után megakasztotta, eredményeit kisajátította, szétzúzta a kiépülő kommunista államhatalom.

Pál János: A hatalom és erkölcs szorításában. Unitárius egyházi tisztviselők életstratégiái a kommunista Romániában

A második világháború után Romániában berendezkedő kommunista rendszer az ország politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális életének az átalakítását, valamint uralmának fenntartását a társadalom teljes körű ellenőrzés alá vonásával és erőszakos leigázásával kívánta megvalósítani. A totalitárius állam célkeresztjébe került egyházi tisztviselők eltérő módon reagáltak erre a kísérletre: egyesek – meghasonulva önmagukkal, hivatásukkal – alávetették magukat a hatalom akaratának, mások pedig – létbiztonságukat kockáztatva – igyekeztek elkerülni ezt az élethelyzetet.

Papp Annamária: „Füst, por, tűz, pokoli zaj uralta a várost...”. Az 1944. őszi frontátvonulás Kolozsváron a ferencrendi források tükrében

Jóllehet Kolozsvárnak nem kellett átélnie a budapestihez hasonló ostromot, az 1944-es frontátvonulás az év többi történéseivel együtt a kincses város életében is mély nyomot hagyott.

Előadásomban azt próbálom bemutatni, hogy mindezeket hogyan élte meg a kolozsvári ferences rend a Historia Domusokban talált feljegyzések alapján.

**Sárándi Tamás: Nemzetépítés, nemzeti közömbösség vagy „szórványtudat”?
Oktatáspolitikai folyamatok a marosi görögkatolikus esperességben a dualizmus
időszakában**

Az előadás célja a marosi görögkatolikus esperesség elemi iskoláinak számszerű nyomon követése a dualizmus időszakában. A cél az iskolák minél árnyaltabb vizsgálata, illetve a korszakban elfogadott iskolai törvények (1868, 1875, 1893 és 1907) jelentőségének bemutatása, kihangsúlyozva az 1868-as törvény keret és az 1907-es Apponyi-féle törvény választóvonal jellegét. Következtetésként a címben megadott három fogalom alkalmazhatósága kapcsán fogalmazok meg állításokat a dualizmus kori marosi esperességre vonatkozóan.

**Vajda András: Hősök, szimbólumok, történetek. Adaptációs technikák a 20. században egy
Maros menti településen**

Az előadás azt kívánja bemutatni, hogy a hosszú 20. század során milyen védekezési mechanizmusok működtek a kívülről érkező változások és az azok nyomán kialakuló bizonytalanságérzet temperálása és/vagy az új (politikai, szociális és kulturális) helyzet feldolgozása és elviselhetővé tétele érdekében. Az előadás három kérdésre koncentrálna, ezek szerepét és alakulását követi röviden nyomon (egy-egy esetet kiemelve): (1) a változások enyhítésében/feldolgozásában részt vállaló eliteket (hősöket, újitókat és újrakezdőket), (2) a közösségek túlélését biztosító szerkezeteket (intézményeket), illetve (3) azokat az adaptációs gyakorlatokat tekinti át, melyek korszakonként lehetővé tették a helyi közösség által sürgetőnek és fontosnak vélt problémák kezelését (vagy legalább azzal kecsegtettek).